

Karin Sporre

Gustavo Gutiérrez relevans idag

1972 utkom boken *Teología de la liberación. Perspectivas*. Författaren Gustavo Gutiérrez var 44 år. Ett litet avsnitt ur den omfattande boken på 388 sidor i den spanska versionen är nu översatt här, år 2001. Vad gör att en text lever vidare, att den blir översatt och publicerad ännu en gång, denna gång till svenska, nästan 29 år senare? Vad går det att utläsa ur texten i början av ett nytt millennium?

Gutiérrez text har en del bibelhänvisningar, främst till texter i Gamla testamentet. De texterna bär starka bilder av ett gott liv, av välstånd för alla människor och detta särskilt för de utsatta och fattiga. Förutsättningen för detta goda liv är rättvisa, det vill säga rättfär-

dighet i maktutövning och ett rätt liv i relation till den Gud som vill just detta: välstånd för alla och rätt. I en av de bibeltexter Gutiérrez hänvisar till står det:

Rättvist ska en kung en gång regera,
furstar härska med rättfärdighet. ...
Rättfärdighetens verk är fred och
välstånd, dess frukt beständig ro och
trygghet. Mitt folk ska få bo i ett
fredligt land, i hem där de känner sig
trygga och får vila sorglösa. (Jesaja
32: 1, 17-18)

I en annan, där perspektivet är framåtblickande, säger profettexten följande om frukten av människors arbete:

De ska bygga hus och bo i dem, odla vingårdar och äta deras frukt. Det de byggt ska inte bebos av andra, det de odlat inte ätas av andra. Alla i mitt folk ska bli gamla som träden, mina utvalda får njuta frukten av sin möda. (Jesaja 65: 21-22)

Då jag läser Gutiérrez på spanska för det nära till Latinamerika, den kontinent där han och andra befrielseteologer verkat. Den fattigdom och utsatthet människor där levt och lever under reflekteras in i orden som en bakomliggande förutsättning när jag läser: »El reino de Dios«, »justicia y paz« – Guds rike, rättvisa och fred. I ordens spanska former blir alltså den latinamerikanska verkligheten av exploatering och förtryck konkret närvarande som bakgrund, men också drömmarna om och arbetet för en annorlunda framtid.

Gutiérrez bryter med den tradition inom kristen teologi som hävdar att det är rätt att hålla isär det andliga och det materiella. Detta har ofta lett till att frälsning betraktats som något andligt, något som kyrkor och teologer ska syssla med, medan befrielse varit något politiskt skilt från detta andliga. Ifrån feministiska teologers texter känner jag igen ett likartat motstånd mot dualism, mot att dela itu företeelser som hör samman. Gutiérrez argumenterar med kraft för ett synsätt där Guds rike kommer till uttryck i historien. Visst finns en riktning mot att Guds rike går mot en fullbordad eskatologiskt, men det måste dessutom genom människors arbete

för rättvisa och fred komma till uttryck redan här och nu. Detta är grundläggande också i många feministiska teologers arbeten.

Även då Gutiérrez skriver om strukturer som åstadkommer förtryck och som skapar orättvisor ser jag förstås likheter med hur strukturella synsätt är närvarande i feministiska teologers texter och över huvudtaget inom feministisk teori. Sett i ett idéhistoriskt eller teologihistoriskt perspektiv är det intressant med denna landvinning som har skett under senare delen av 1900-talet. Latinamerikansk befrielseteologi har tillsammans med andra teologier som feministisk, svart och även asiatisk teologi varit kraftfulla instrument i en sådan utveckling där samtidshistorien blir central och orättvisa strukturer kritiserar med skärpa av teologer.

Hos Gutiérrez ser jag också att han på en punkt kritiserar den vetenskapsstro, med dess implicerade värdeneutralitet, som han ser i somliga västeuropeiska 1900-talsteologers anammande av »vetenskapen«. De har tagit till sig dess rön okritiskt, även om den »utveckling« den pekat mot, för många fattiga i världen inte inneburit några välsignelser. Intressant att notera är också att Gutiérrez i samma kapitel som den här översatta texten har hämtats ifrån, har referenser till Franz Fanon, en algerisk-fransk författare som idag läses på nytt inom postkolonial teoribildning.

Som jag kortfattat har beskrivit ovan har feministisk teologi, särskilt den som står nära en befrielseteologisk tradition

som kan vara svart, asiatisk eller latin-amerikansk, många av sina centrala drag gemensamma med befrielseologi. Samtidigt finns det en avgörande skillnad. Latinamerikansk befrielseologi är i hög grad uppbyggd kring en analys av förtryck som bygger vidare på den i Västeuropa under 1800-talet utvecklade teorin om motsättningen mellan arbete och kapital. Klass och nykolonialism blir centrala analyskategorier i en sådan samhällsanalys. Då Gutiérrez genomgående talar om människan, blir ordet oproblematiserat »hombre« (spanska) eller »man« (engelska). Människan blir maskulinum, inte kvinnor och män, utan enbart män. Gutiérrez beroende av västeuropeisk marxistisk analys och hans hemhörighet inom den kristna kyrkans tradition, med årtusenden av manlig dominans, gör hans text »blind« ifråga om förtryck av kvinnor. En finsk teolog, Elina Vuola, har i avhandlingen *Limits of Liberation. Praxis as Method in Latin American Liberation Theology and Feminist Theology*¹ särskilt uppmärksammat denna brist i befrielseologin. Hon har då bland annat kritiserat bruket av begreppet »de fattiga«

som tenderar att bli ett vagt och ganska oprecist begrepp. Vuola analyserar särskilt texter av Leonardo Boff och Enrique Dussel och konstaterar att då frågor på reproduktionens område eller inom sexualetik ställs utifrån latinamerikanska kvinnors perspektiv så tystnar befrielseologer. Då kommer deras texter till korta.

Jag framhöll inledningsvis att Gutiérrez text bär starka bilder av välstånd och ett gott samhälle för alla. Jag exemplifierade också detta med några bibeltexter. Drömmen om att få bo trygg i ett eget hem, att i ro leva i sitt land, är en dröm för många människor i vår värld. Rättvisa är en förutsättning för detta enligt de citerade texterna. För många av oss alla människor blir detta bara drömmar om vi inte gemensamt i historien förverkligar något annat. Till detta har Gutiérrez och andra teologer inspirerat. Därför tror jag deras texter läses och översätts och därigenom bärs vidare idag och i morgon – till nya läsare. Och ska drömmarna trovärdigt förverkligas också när det gäller kvinnors villkor så krävs det tydlig medvetenhet om när kvinnor inkluderas eller utesluts.

---

1. Elina Vuola, *Limits of Liberation. Praxis as Method in Latin American Liberation Theology and Feminist Theology* (1997).